

VÝZNAM SPOVEDNEJ PRAXE NA FORMOVANIE DUCHOVNEJ KULTÚRY NÁRODA¹¹⁸

Štefan PRUŽINSKÝ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVOD

Veľmi dôležitou súčasťou života Cirkvi ako celku, ale aj každého jednotlivého člena Cirkvi je svätá Tajina spovede. Jej vykonávanie má rôzne formy závislé na mnohých faktoroch – na mieste, na dobe, na vonkajších podmienkach, v ktorých Cirkev žije, aj na konkrétnych okolnostiach vzhľadom na osobu spovedajúceho sa človeka. Z histórie Cirkvi poznáme spoveď verejnú aj tajnú, spoločnú aj osobnú, spoveď ako súčasť poriadku slúženia Tajiny pokánia podľa Trebníka [8] aj spoveď skrátenú, čiže obmedzenú len na modlitbu pred spoveďou, vyznanie hriechov a takzvanú rozhrešujúcu modlitbu. Aj rozhrešujúcich modlitieb existuje niekoľko typov. Okrem toho v tradíciách jednotlivých miestnych Cirkví existujú rozdiely aj v tom, ako často sa spoveď vykonáva. V niektorých miestnych Cirkvách sa spoveď vykonáva pred každým prijatím Eucharistie, v niektorých jej uskutočňovanie nie je vždy spojené s prijímaním Eucharistie, v dôsledku čoho je zriedkavejším alebo až značne zriedkavým javom. V tomto príspevku sa pokúsime analyzovať niektoré biblické a patristické svedectvá o svätej Tajine pokánia, aby sme prispeli k objasneniu optimálnej formy uskutočňovania spovede a jej vplyvu na formovanie duchovného života a duchovnej kultúry kresťanov.

SPOLOČENSKÝ CHARAKTER SPOVEDE

Prvý aspekt, na ktorý sústredíme svoju pozornosť, je spoločenský charakter svätej Tajiny pokánia. Podobne ako svätá Tajina Eucharistie bola ustanovená v spoločenstve apoštolov na Tajomnej večery, aj ostatné Tajiny majú spoločenský charakter. Svätá Tajina pomazania chorých sa podľa svätého apoštola Jakuba má diať v spoločenstve “starších Cirkvi”, čiže presbyterov: “Je niekto medzi vami

¹¹⁸ Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedecko-výskumného projektu „Exegéza 4. kapitoly všeobecného listu apoštola Jakuba“ Kultúrnej a edukačnej grantovej agentúry MŠVVaŠ SR (KEGA) (Projekt č. 014PU-4/2020).

chorý? Nech si zavolá starších Cirkvi a nech sa nad ním modlia, keď ho v Hospodinovom mene pomazú olejom.” [Jk 5, 14] Svätá Tajina kňazstva sa má udeľovať skladaním rúk biskupa alebo biskupov: “Postavili ich pred apoštolov, modlili sa a kládli na nich ruky.” [Sk 6, 6] Svätá Tajina krstu a myropomazania sa tiež udeľuje prostredníctvom biskupov alebo kňazov, [Sk 19, 6] pričom v prvotnej Cirkvi bola podobne ako všetky ostatné Tajiny, neoddeliteľná od liturgického zhromaždenia. V súvislosti so svätou Tajinou manželstva Evanjelium niekoľkokrát spomína svadobnú hostinu, na ktorej sa zúčastňujú svadobní hostia, ktorí sa spoločne radujú, na svadbu majú hostia prichádzať pripravení a manželov si majú uctiť okrem iného aj dôstojným odevom: “Či môžu svadobní hostia smútiť, kým je ženích s nimi?” [Mt 9, 15; Mt 22, 2-12; Mt 25, 1-10; Lk 14, 8; Zj 19, 7-9] A nakoniec aj svätá Tajina pokánia je neoddeliteľná od služobníkov Cirkvi (apoštolov, biskupov, kňazov) a dokonca aj od bratov a sestier v Christu. Isus Christos povedal svojim učeníkom: “Tým, ktorým odpustíte hriechy, budú im odpustené, tým, ktorým zadržíte, budú zadržané.” [Jn 20, 23] A apoštol Pavol napísal veriacim v Korinte: “Komu vy niečo odpustíte, tomu odpustím aj ja.” [2Kor 2, 10] Čo sa týka veriach, tým Isus Christos adresoval ešte tieto slová: “Keby si teda prinášal dar na oltár a tam by si sa rozpomätal, že tvoj brat má niečo proti tebe, nechaj svoj dar tam pred oltárom a odíď; najprv sa zmier so svojim bratom a až potom príď a obetuj svoj dar.” [Mt 5, 23-24]

Z vyššie uvedených biblických svedectiev je vidno, že podobne ako všetky ostatné Tajiny aj Tajina pokánia a s ňou spojená svedčanie nie je iba súkromným aktom jednotlivca, ale týka sa celej Cirkvi a dokonca aj ľudí mimo Cirkvi. Ten, kto chce prijať svätú Tajinu pokánia, alebo ináč povedané zmierenia, potrebuje dostať odpustenie nielen priamo od Boha, ale aj od služobníkov Cirkvi a tiež aj od ostatných veriach, pričom sám má ísť za bratmi alebo sestrami, voči ktorým zhrešil a zmieriť sa s nimi. Príčinou takéhoto princípu je skutočnosť, že človek, ktorý hreší, nikdy nehreší iba voči sebe, ale aj voči Bohu a tiež aj voči svojim bratom a sestrám v Christu. Aj keby človek nevykonával žiadne priamo zlo (čo nie je možné), ale iba nevykonával dobro, ešte aj vtedy zhrešil voči svojim bratom a sestrám, pretože má voči nim dlh lásky: “Kto vie dobre robiť a nerobí, má hriech.” [Jk 4, 17] Z uvedeného dôvodu je potrebné prosiť odpustenie od Boha v súkromnej modlitbe, od služobníkov Cirkvi vo svätej Tajine svedčania a od bratov a sestier v osobnom kontakte s nimi. Všetky tieto akty sú dôležité, ak odpustenie a zmierenie má byť úplné, ak sa majú odstrániť všetky príčiny a dôsledky hriechov. A to znamená, že nestačí iba to, aby sa človek sám pomodlil k Bohu za odpustenie hriechov a myslel si, že už je všetko v poriadku. Takéto konanie je v rozpore s tým, čo nás učí Christos v Evanjeliu. Božia vôľa je, aby už

nikto nič nerobil iba sám, ale aj v spoločenstve Cirkvi. Nič sa netýka iba nás. Christos nás prostredníctvom Evanjelia chce naučiť, aby sme sa o seba navzájom starali, aby sme si vo všetkom pomáhali, aj v dosahovaní odpustenia hriechov. Netreba všetko nechávať iba na Boha. Aj kajúcnik, aj jeho bratia a sestry majú priložiť ruku k dielu a aktívne sa podieľať na duchovnom uzdravení svojho brata v Christu. Najdokonalejšie to vyjadrujú slová apoštola Jakuba: "Vyznávajte si teda navzájom hriechy a modlite sa jeden za druhého, aby ste boli uzdravení. Veľa zmôže účinná modlitba spravodlivého." [Jk 5, 16]

Na dokreslenie vyššie uvedených biblických slov si uvedieme svedectvá z cirkevnej Tradície a patristickej literatúry. V knihe ЦБЕТОСЛОВ СОВЕТОВ, ktorá obsahuje opis rôznych udalostí zo života svätého Porfyrija Kavsokalivitu, sa nachádza nasledujúce svedectvo: "Starec Porfyrij povedal jednému človeku, ktorý k nemu prišiel, že vidí zlo, ktoré ten človek vykonal vo svojom živote. Návštevník mu na to odpovedal, že nikdy necítil, žeby ho kvôli niečomu trápilo svedomie, a že počas tridsiatich rokov, kedy bol majiteľom jedného obchodu v Aténach, bol obchodníkom, ktorého si všetci vážili. Tento človek si nepamätal, žeby vykonal nejaký nedobrá skutok. Starec sa ho opýtal, či vo svojej dedine nevykonal niečo zlé. Obchodník odpovedal: "Nie. Naša rodina žila v dostatku. Po otcovej smrti som všetko zdedil. Aby ste pochopili, že nie som zlý človek, uvediem vám jeden príklad. Raz sa stalo, že vedúci obchodu ukradol na tú dobu značnú sumu peňazí. Ja som ho nenahlásil polícii. Samozrejme, prepustil som ho, pretože nebolo možné nechať zlodca dohliadať na majetok." Vtedy sa ho otec Porfyrij opýtal: "Ty sám si videl, ako on ukradol tie peniaze?" "Nie, odpovedal, ale bol som presvedčený, že ich ukradol práve tento človek. Iba on vedel, kde máme peniaze." Vtedy mu starec povedal: "Nie, on tie peniaze neukradol. A ty, keď si ho prepustil, uvalil si hanbu nielen na jeho meno, ale aj na celú jeho rodinu. Preto teraz nebudeš môcť prijímať Christove Telo a Krv." Skutočným vinníkom krádeže bol iný človek. Preto ten obchodník ihneď odišiel do svojej dediny a tam pred všetkými dedinčanmi sa ospravedlnil bývalému vedúcemu jeho obchodu, voči ktorému sa z nevedomosti zachoval tak nespravodlivo. Potom prišiel do chrámu a prijal Svätú Tajinu Eucharistie." [6] V uvedenom rozprávaní môžeme názorne vidieť svätotočcovský pohľad na priebeh odpustenia hriechov človeku. K odpusteniu človeku pomohol Boh, spoveď, otcovská rada, starostlivosť a modlitba duchovníka a nakoniec aj ospravedlnenie a náprava chyby pred bratmi a sestrami v Christu. Toto je príklad úplného a komplexného prístupu k riešeniu problému hriechu a odpustenia. Pretože verejná spoveď pred všetkými členmi cirkevného zhromaždenia sa v histórii Cirkvi ukázala ako nevhodná vzhľadom na mládež a malé deti, ktoré by pri nej mohli počuť nevhodné veci, je veľmi dobré, ak sa človek v diele pokánia obráti na Cirkev aspoň v osobe kňaza,

ktorého úlohou nie je súdiť, ale v skrytosti človeku pomôcť oslobodiť sa z otroctva hriechu.

ROZPOZNANIE ZÁVAŽNOSTI HRIEŠNEHO STAVU ČLOVEKA PRI SPOVEDI

Druhým dôležitým aspektom spovede, na ktorý sa zameriame, je rozlíšenie závažnosti hriechu a stavu, v ktorom sa človek nachádza. Závažnosť by v duchu cirkevných pravidiel nemal posudzovať veriaci človek sám, ale s pomocou kňaza. Ten by mal človeku pomôcť rozlíšiť, či v takomto stave bude vhodné zúčastniť sa na Eucharistii, alebo túto účasť bude lepšie odložiť až po absolvovaní skutkov pokánia, aby účasť na Tajine nebola človeku na odsúdenie, ale uzdravenie. Otázkou závažnosti hriechov sa podrobne zaoberá sv. Nikodým Agiorita, ktorý hriechy rozdeľuje podľa závažnosti na smrteľné, odpustiteľné a hriechy z nečinnosti. Medzi smrteľné hriechy radí úmyselné hriechy, ktoré úplne ničia lásku k Bohu a ľuďom, robia z človeka Božieho nepriateľa a v prípade, že z nich človek neučiní pokánie, vedú definitívne k večnej smrti a peklu. Najčastejšie sa prejavujú ako pýcha, láska k majetku, smilstvo a cudzoložstvo, závisť, pôžičkárstvo v jedle, hnev a nedbalosť čiže ľahostajnosť. Medzi hriechy odpustiteľné, čiže ináč povedané ľahšie liečiteľné, sv. Nikodým radí hriechy vykonané za takých okolností, že neničia úplne lásku k Bohu a ľuďom, nerobia z človeka Božieho nepriateľa a v prípade úprimného pokánia nevedú nevyhnutne k večnej smrti a peklu. Prejavujú sa najčastejšie ako: prázdne hovorenie, prvý poryv hnevu, prvý poryv hriechnej túžby, prvý poryv nenávisti, lož zo žartu, prvý poryv závesti, čiže drobný smútok kvôli šťastiu blížneho a podobne. Odpustiteľné hriechy môžu mať rôzne stupne a môžu prerásť do smrteľných. Hriechy, ktoré sú bližšie k odpustiteľným, sú kánonmi posudzované ako ľahšie, tie, ktoré sú bližšie k smrteľným, kánony posudzujú prísnejšie. A nakoniec medzi hriechy z nečinnosti radí sv. Nikodým nevykonanie dobrých skutkov, slov alebo myšlienok, ktoré človek mohol vykonať, povedať alebo myslieť, no z nedbalosti ich nevykonal, nevyslovil alebo nepomyslel. Ide napríklad o nevykonanú dobrú radu, almužnu, milosrdenstvo alebo modlitbu. [5] Posledné menované hriechy často nie sú považované za hriechy, čo nie je správne, pretože aj tieto hriechy sa môžu stať postupne až smrteľnými. Ak z nich človek nečiní pokánie, ak sú konané vedome, dlhodobo a často, aj oni môžu prerásť do vášní, ktoré úplne zničia duchovný stav človeka a privedú ho k duchovnej smrti. Závažnosť hriechu totiž v prvom rade nezávisí od typu hriechu, ale od okolností, za ktorých je vykonávaný a hlavne od toho, či sa po jeho vykonaní človek usiluje o pokánie a nápravu.

ČASTOSŤ A PRAVIDELNOSŤ SPOVEDE

Tretím aspektom spovede, na ktorý sústredíme svoju pozornosť v tomto príspevku, je jej častosť a pravidelnosť. V tomto smere existujú tiež rôzne tradície a praxe. Existuje prax pristupovať k spovedi pred každým prijímaním Eucharistie. Výhodou tejto praxe je skutočnosť, že spoveď sa stáva pravidelnou. Toto samozrejme platí len v prípade, že aj pristupovanie k Eucharistii je pravidelné a predchádza mu zodpovedajúci život a dostatočná príprava. Pravidelné pristupovanie k Tajine pokánia má za následok, že človek pravidelne skúma svoje vnútro za pomoci spovedníka, ktorý v tomto procese pomáha človeku radou, poučením, vedením a modlitbou. Pravidelnosť spovede ako prípravy na Eucharistiu je založená na slovách apoštola Pavla: "Nech teda skúma človek sám seba, a tak nech je z chleba a pije z kalicha." [1Kor 11, 28] Alebo na inom mieste: "Samých seba podrobte skúške, či naozaj žijete vo viere; sami sa skúmajte! Vari nespoznávate, že Isus Christos je medzi vami?" [2Kor 13, 5] Pravidelnosť pristupovania k spovedi, ak je vykonávaná úprimne, svedomito, s vierou a pokáním vedie k tomu, že človek sa postupne zdokonaľuje v sebapoznávaní a túto činnosť čoraz viac a pravidelne rozvíja. V poznávaní srdca niet obmedzení ani hraníc, pretože ľudské srdce je nevyčerpatelným zdrojom poznania dobra aj zla. Jeho poznávanie sa nikdy nekončí, pretože ako hovorí žalm, hriešnici "snujú podlosti, zatajujú zosnovaný úmysel, veď vnútro a srdce človeka je hlboké", [Ž 63(64), 7] inými slovami je to ťažko dostupná priepasť, ktorá podľa svätých otcov nemá dno. [7] Aj podľa proroka Jeremiáša "nadovšetko klamlivé je srdce, je nenapraviteľné, kto sa v ňom vyzná?" [Jer 17, 9; Ž 18(19), 13] Nepravidelná a zriedkavá spoveď po veľmi dlhej dobe spravidla vedie k tomu, že spovedajúci sa nevie, čo by povedal, nevidí svoje hriechy, nepamätá si ich a nevie objektívne posúdiť svoje vnútro. Takáto spoveď často začína aj končí známymi slovami "nikoho som nezabil a nič som neukradol". Takáto býva trpká skutočnosť.

SUMMARY

Based on the analysis of the researched aspects of confessional practice, we conclude that progress in spiritual life and spiritual healing is optimal if confession is carried out in the presence of a priest and after a person has tried to be at peace with all others. The seriousness of sins and the spiritual state should also be judged with the help of the priest. Finally, it is very useful if the confession is regular and well prepared by prayer, fasting, inquiry of one's inner self, acts of repentance, and the pursuit of life according to the Gospel. All these findings lead us to the conclusion that, like everything else in the Church, confession should have a common character. It is not only to be an individual act

of individual piety, but to be done with the help and cooperation of the Church, especially in the person of the priest and the spiritual father. We are convinced that if the mentioned practice were limited to an act of individual piety, it would result in a further loss of common consciousness of Christians. All these findings lead us to the conclusion that, like everything else in the Church, confession should have a common character. It is not to be an individual act of individual piety, but it is to be done with the help and cooperation of the Church, especially in the person of the priest and the spiritual father. We are convinced that if the mentioned practice were limited to an act of individual piety, it would result in a further loss of common consciousness of Christians. This would happen, for example, what happened to the depiction of Christ and the Virgin on the iconostasis. According to the testimony of some historians of ecclesiastical art, in the past, only His great face was depicted on the icons of Jesus Christ on the iconostasis. This testifies to the common thinking of the iconographers of the time, whose main goal was to make these icons clearly visible to all present in the temple and to remind them of the presence of God and the saints at the service. When Christ and the Mother of God later began to appear on the belt iconostasis or even entire figures with small faces and large figures dressed in beautiful robes with many details, it testifies to the loss of common consciousness of iconographers, whose main goal ceased to be visible to all, but also the presentation of the artistic beauty of the depiction and skills of the iconographer. It is therefore very important that the Church does not individualize only in ecclesiastical art, but also in the field of spiritual life, prayer and participation in the Holy Mysteries. All this should be a common work in which, in a spirit of love and mutual help, the whole body of the Church of Christ cooperates, that is, all its limbs together with God. We are convinced that the common perception of the Holy Mysteries and everything in the Church has a great influence on the spiritual culture of the whole nation, on the way of its thinking, perception and experience of spiritual life.

REFERENCES

1. ALAND, B. et al. (eds.). 2013. *NOVUM TESTAMENTUM GRAECUM, editio Critica maior, IV. Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James*. 2. rev. Wydanie. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 2013. ISBN 978-3-438-05606-1.
2. ALAND, B. et al. (eds.). 2018. *Novum Testamentum Graece with dictionary*. 28. rev. wydanie. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 2018. 1728 s. ISBN 978-3-438-05160-8.

3. BÁNDY, J. (ed.). 2015. *BIBLIA : Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami*. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 2015. ISBN 978-80-85486-98-8.
4. *BIBLE : Books of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments in Church Slavonic*. Moscow : Russian Bible Society, 1993. ISBN 5-85524-009-6.
/БИБЛИЯ : Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. Москва : Российское библейское общество, 1993. ISBN 5-85524-009-6./
5. NIKODIMOU AGIOREITOU, st. 2013. *Exomologitarion (Confessional) : Performance in Modern Greek by Benedict Hieromonk of Mount Athos*. Nea Skiti of Holy Mount : Synodia Spyridon Ieromonachou Publications, 2013. 400 p.
/ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, οσ. 2013. Έξομολογητάριον : Απόδοσις στην Νεοελληνική υπό Βενεδίκτου Ιερομονάχου Αγιορείτου. Ηέα Σκήτη Ἁγ. Ὁρους : Έκδόσεις Συνοδία Σπυρίδωνος Έρομονάχου, 2013. 400 σ./
6. PORPHYRIOS of Kavsokalyvia, elder. 2008. *Tsvetoslov (Colorbook) of advice*. Holy Mount Athos, 2008. 528 p. ISBN 978-5-903931-08-8. /ПОРФИРИЙ Кавсокаливит, старец, 2008. Цветослов советов. Святая Гора Афон, 2008. 528 с. ISBN 978-5-903931-08-8./
7. THEOPHAN, archimandrite, 1849. *Collection of instructive words for Sundays*. Moscow : Print. of Alexander Semyon, 1849. 476 p. /ФЕОФАН, архимандрит, 1849. Собрание поучительныхъ словъ на воскресные дни. Москва : Тип. Александра Семена, 1849. 476 с./
8. *Trebnik in Church Slavonic (in 2 volumes) : Part one*. 2014. Moscow : Publishing house of the Moscow Patriarchate of the Russian Orthodox Church, 2014. 416 p. ISBN 978-5-88017-408-9. /Требник на церковно-славянском языке (в 2 томах) : Часть первая. 2014. Москва : Издательство Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2014. 416 с. ISBN 978-5-88017-408-9./

THE IMPORTANCE OF CONFESSIONAL PRACTICE FOR THE FORMATION OF SPIRITUAL CULTURE OF THE NATION

Stefan PRUZINSKY, dean/docent, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, stefan.pruzinsky@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

This scientific and exegetical study provides an analysis of the biblical and patristic views on very important aspects of confessional practice. It is mainly about its social character, about recognition of the seriousness of the sinful state of man in confession and finally about the frequency and regularity of confession. The most important conclusions are as follows. For advancement in spiritual life and spiritual healing, it is optimal if the confession is carried out in the presence of a priest and after one has tried to be at peace with all others. The seriousness of sins and spiritual condition should also be judged with the help of the priest. Finally, it is very useful if the confession is regular and well prepared by prayer, fasting, exploring one's inner self, acts of repentance, and striving for life according to the Gospel. All the above findings lead us to the conclusion that, like everything else in the Church, confession should have a social character. Communal perception of the Holy Mysteries and everything in the Church has a great influence on the spiritual culture of the whole nation, on the way of thinking, perceiving and experiencing of spiritual life.

Keywords

Confession, repentance, reconciliation, justification, the Holy Mystery